

สัมมัตถปธาน ๔

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพงษ์ คงสัตย์^๑

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภาคเกษตรกรรม หรือ ภาคอุตสาหกรรม จึงมีผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อวิถีชีวิตมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคมโลกและมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านที่อยู่อาศัย (Places or Abiding) อาหาร(Foods) ด้านการรักษาโรค (medicaments) ด้านเครื่องนุ่งห่ม (Dressing) สิ่งเหล่านี้เรียกว่า ปัจจัย ๔ และ มนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยเหล่านี้เพื่อการดำรงชีพ แต่ก่อนที่มนุษย์จะได้มาซึ่งปัจจัย ๔ ต้องพยายามเรียนรู้ ปรารถนาความเพียรและความเข้าใจในรูปแบบที่เกิดขึ้นภายในสังคมร่วมความรู้และความสามารถ ประสบการณ์ที่สะสมมาในอดีต และนอกจากนั้น สิ่งหนึ่งที่ติดตัวตนมาในชาติอดีตซึ่งทุกคนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น มนุษย์จึงมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติและฐานะทางสังคม

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาถือว่า จุดประสงค์สำคัญของชีวิตมนุษย์ คือ การพัฒนาศักยภาพในตัวเองให้เต็มเปี่ยมด้วยประสบการณ์และการเก็บสั่งสมทุนทางปัญญา เพื่อเป็นปัจจัยสำหรับบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของการดำรงชีวิต และการบรรลุจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาจึงต้องผ่านการเก็บสั่งสมบ่มเพาะอุปนิสัยมาชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง พุทธสาวกและพุทธสาวิกาเป็นจำนวนมากที่บรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุดได้ด้วยต้องอาศัยคุณธรรมความดีที่เก็บสั่งสมไว้ตั้งแต่อดีต

ดังนั้น สัมมัตถปธาน ๔ จึงเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการบรรลุจุดหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือ การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้เสนอในกรอบ ๔ ประเด็น คือ (๑) ความหมายของสัมมัตถปธาน (๒) ประเภทของสัมมัตถปธาน (๓) หลักของสัมมัตถปธาน และ (๔) องค์ธรรมของสัมมัตถปธาน ดังนี้

ความหมายของสัมมัตถปธาน ๔

คำว่า สัมมัตถปธาน ๔ เป็นศัพท์สมาสที่มาจากศัพท์ ๒ คำ คือ สัมมา + ปธาน โดยที่ สัมมา แปลว่า โดยชอบ และ ปธาน แปลว่า ความเพียร ดังนั้นจึงกล่าวว่า สัมมัตถปธาน ๔ หมายถึง ความเพียรโดยชอบ คือ ความเพียรที่ต่อเนื่องไม่ลดละ ความเพียรที่ทำไปอย่างครึ่งๆ กลาง ๆ ทำแล้วหยุดทำไม่เรียกว่า สัมมัตถปธาน ความเพียรที่ทำอย่างต่อเนื่องเท่านั้นจึงเรียกว่า สัมมัตถปธาน^๒

^๑ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาต่างประเทศ และ หัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ป.ธ.๔, ปว.ค., Dip.[Teaching English], พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) , M.A.[Linguistics], ปร.ด.(วัฒนธรรมศาสตร์)

^๒ พระคัมภีร์สาราถวิวงศ์, โภชยปิกขัยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุญญศิริการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒.

นอกจากนี้ในหมวดธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติแทบทุกหมวดจะพบความเพียรแทรกอยู่ด้วย ในชื่อใดชื่อหนึ่ง การเน้นความสำคัญของธรรมข้อนี้ อาจพิจารณาได้จากพุทธพจน์ เช่น “ ธรรมนี้ เป็นของ สำหรับผู้ปรารถนาความเพียร มิใช่สำหรับคนเกียจคร้าน ”^๓ ภิกษุทั้งหลายบุคคลรู้ชัดถึง คุณธรรม ๒ ประการ คือ ๑) ความเป็นผู้ไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย ๒) ความเป็นผู้ไม่ยอมถอยหลังในการ บำเพ็ญเพียร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาตั้งนี้ว่า เราจักตั้งความเพียรอันไม่ถอยหลัง ถึงจะเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูก เนื้อและเลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปก็ตามที ถ้ายังไม่บรรลุผลที่บุคคลควรบรรลุถึงด้วย เรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้วที่จะหยุดยั้ง ความเพียรเสีย เป็นอันไม่มี เธอทั้งหลายพึงศึกษาฉะนี้”^๔

ดังนั้น สรุปความว่า สัมมัตถิยาน ๔ หมายถึง ความเพียรชอบ ความพยายามชอบ หรือ การปฏิบัติเพื่อให้ เข้าถึงความสำเร็จ และ จุดมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตและการทำงานของตนด้วยความชอบไม่ผิดกฎหมาย หรือ ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและสังคม ดังข้อความที่ว่า “เราจักตั้งความเพียรอันไม่ถอยหลัง ถึง จะเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูก เนื้อและเลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปก็ตามที ถ้ายังไม่บรรลุผลที่บุคคลควร บรรลุถึงด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้วที่จะหยุดยั้งความเพียรเสีย เป็นอันไม่มี เธอ ทั้งหลายพึงศึกษาฉะนี้” แสดงให้เห็นว่า พระองค์ตั้งจิตอย่างแน่วแน่จะบำเพ็ญเพียรหาที่สุคติได้เพื่อจะบรรลุ ธรรม ฉะนั้น ถ้าบุคคลใดก็ตามมีความประสงค์จะพบกับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตสามารถนำหลัก สัมมัตถิยาน ๔ คือ ความเพียรชอบ

ประเภทของสัมมัตถิยาน ๔

๑) สัมมัตถิยานที่อธิบายในพระอภิธรรมปิฎก^๕ ได้แก่

ในสัมมัตถิยานวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์ สัมมัตถิยาน ๔ คือ

(๑) สร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น ป้องกันบาปอกุศลธรรมไม่ให้เกิดขึ้น

(๒) สร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

(๓) สร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด

(๔) สร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโย

ภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้น เพียรป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด เป็นต้น

ธรรมเหล่านั้น หมายถึง บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด คือ อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และ กิเลส ที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกับอกุศลมูลนั้น ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และ วิญญาณขันธที่สัมปยุตด้วย อกุศลมูลนั้นและกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่มีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐานธรรมเหล่านี้เรียกว่า บาปอกุศล

^๓ ดูรายละเอียดใน อัง.อภ. ๒๓/๑๒๐/๒๓๗.

^๔ ดูรายละเอียดใน อัง.ทุก. ๒๐/๒๕๑/๖๔

^๕ ดูรายละเอียดใน อภิ.สง. ๓๕/๓๙๐/๓๒๘-๓๓๒.

ธรรมที่ยังไม่เกิด คือ การสร้างฉันทะ พยายาม ปรรวาทความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศล
ธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดด้วยประการฉะนี้

๒) สัมมัตถุสสนที่อธิบายในพระวินัยปิฎก^๖ ได้แก่

ในบทภาษณีย์ ที่ชื่อว่า อุตตรนิมุตตธรรม คือ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติฌานทัสสนะ มรรคภาวนา
การทำผลให้แจ้ง การละกิเลส ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส ความยินดีในเรือนว่าง คำว่า มรรคภาวนา ได้แก่ สติ
ปฏิฐาน ๔, สัมมัตถุสสน ๔, อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ และ อริยมรรคมีองค์ ๘ ปรากฏใน
จัมมชันทะ โสณโกฬิวสวัตถ ว่า “ โสณโกฬิวสวัตถได้รับการบรรพชาอุปสมบทในพุทธสำนักและเมื่อท่าน
อุปสมบทได้ไม่นาน ท่านก็อยู่ ณ ป่าสีตวัน ท่านปรรวาทความเพียรอย่างยิ่ง” เติงจกรรมจนเข้าทั้งสองแตก
สถานที่ เติงจกรรมเขื่อนเลียดคจที่ฆ่าโค”

๓) สัมมัตถุสสนที่อธิบายในพระสุตตันตปิฎก ได้แก่

ในมหาปริณิพพานสูตร ความว่า ธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่ง เธอทั้งหลายพึงเรียน เสพ เจริญทำ
ให้มากด้วยดีโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่
เพื่อสุขแก่คนหมู่ เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย คืออะไร คือ สติปฏิฐาน ๔ , สัมมัตถุสสน ๔ , อิทธิบาท ๔ , อินทรีย์ ๕ , พละ ๕ , โพชฌงค์ ๗ และ
อริยมรรคมีองค์ ๘

ธรรมเหล่านี้ คือ เมื่อพระพุทธรองค์แสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่ง เธอทั้งหลายพึงเรียน เสพเจริญ ทำให้มาก
ด้วยดีโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่
เพื่อสุขแก่คนหมู่ เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^๗

ปรากฏในติสสเมตเตยยสุตตนิเทศ^๘ ความว่า คำสั่งสอนส่วนปฏิบัติ เป็นอย่างไร คือ การปฏิบัติชอบ
การปฏิบัติเหมาะสม การปฏิบัติที่ไม่เป็นข้าศึก การปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ การปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลักธรรม
การรักษาศีลให้บริบูรณ์ความเป็นผู้สำรวจอินทรีย์ทั้ง ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ความเป็นผู้รู้จักประมาณใน
การบริโภคอาหาร ความเป็นผู้มีสมาธิเครื่องตั้งอยู่เสมอ สติสัมปชัญญะ สติปฏิฐาน ๔ สัมมัตถุสสน ๔ อิทธิ
บาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ชื่อว่าคำสั่งสอนส่วนปฏิบัติ

จากประเภทของสัมมัตถุสสน ๔ ที่ปรากฏในทั้งสามปิฎกสามารถสรุปได้ว่า ความเพียรชอบที่ป้องกัน
บาปอกุศลธรรม ความเพียรชอบที่ละบาปอกุศลธรรม ความเพียรชอบที่ทำให้เกิดกุศลธรรม และ ความเพียร
ชอบที่รักษากุศลธรรม ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องมีจิตตั้งมั่นในศีลและอย่างไรให้ความโกรธ ความโลภ ความหลงมา
ครอบงำจิตได้ จึงจะทำให้เกิดความเพียรได้และเข้าถึงความดีหรือความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

^๖ ดูรายละเอียดใน วิ.ม.พ. ๑/๑๙๙/๑๙๕

^๗ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. ๗/๒๘๕/๒๘๔.

^๘ ดูรายละเอียดใน ที.ม. ๑๐/๑๘๔/๑๓๑.

^๙ ดูรายละเอียดใน ขุ.ม. ๒๙/๕๐/๑๗๔.

ได้ หรือแม้แต่ การปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกัน นอกจากผู้ปฏิบัติมีความเพียรชอบแล้วจะต้องมีการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ด้วย

หลักของสัมปธาน ๔

สัมปธาน ๔^{๑๑} เป็นองค์ธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดญาณ เป็นเรื่องของความเพียร ๔ หรือ สัมมาวายามะ ได้แก่ ความพยายามในทางที่ชอบ ซึ่งเป็นการปฏิบัติในขั้นของจิตใจคือ ในส่วนของ จิตตสิกขา ในข้อธรรมนี้ได้แสดงไว้เป็น ๔ อย่างคือ^{๑๒}

๑) สังวรปธาน ได้แก่เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต ในขั้นของการปฏิบัตินั้น ทรงสอนให้ปลูกฝังความพอใจในการที่จะสำรวมระวัง เพื่อไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต อันได้แก่ การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เวลาเห็นรูปฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้นรสถูกต้องโณภูมิจิตใจ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ แต่การปฏิบัติจะต้องอาศัยความพยายาม ปราศจากความเพียร คือ การกระทำที่ติดต่อกันไปสามารถสำรวมได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดก็ประครองจิตไว้ คือ รักษาคุณภาพจิตไว้ในฐานะนั้นๆ แล้วก็พยายามสำรวมระวังต่อไป

๒) ปธานปธาน เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว หมายถึง การทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประครองจิตตั้งมั่น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว

๓) ภาวนापธาน เพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หมายถึง การทำฉันทะให้เกิดพยายาม ปราศจากความเพียร ประครองจิตตั้งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔) อนุรักษนปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นมิให้เสื่อมและเจริญยิ่งขึ้นไปเพื่อบุญ หมายถึง การทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประครองจิต ตั้งมั่น เพื่อความตั้งมั่นเพื่อความไม่หลงลืมเพื่อความเพียรเพื่อความเจริญ เพื่อให้บริสุทธิ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

อย่างไรก็ตาม สัมปธาน ๔^{๑๒} คือ การมุ่งมั่นทำความชอบ มี ๔ ประการ คือ (๑) สังวรปธาน คือ เพียรระวังระวังการกระทำอกุศล ไม่ให้เกิดขึ้น (๒) ปธานปธาน คือ เพียรละเลิกอกุศลที่กำลังกระทำอยู่ (๓) อนุรักษนปธาน คือ เพียรรักษา กุศลธรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว และ (๔) ภาวนापธาน คือ เพียรฝึกฝนและเจริญบำรุงกุศลธรรมให้เจริญยิ่งขึ้น

องค์ธรรมของสัมปธาน ๔

สัมปธาน ๔ มีองค์ธรรมที่เป็นตัวปฏิบัติการ คือ ความเพียรซึ่งจัดเป็นสังขารชั้น ๓ ดังคัมภีร์วิภังค์ที่ว่า “สัมปธาน ๔ ไม่เป็นจิต สัมปธาน ๔ เป็นเจตสิก”^{๑๓} ส่วนหนึ่งแห่งสังขารชั้นที่เรียกว่า สัมปธาน ๔ นี้

^{๑๑} อัง.จตุกก. ๒๑/๖๙/๙๖, ๑๔/๒๐, ๑๓/๑๙.

^{๑๒} สิ้นชัย วงษ์จำนง, การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

^{๑๔} อภิ.วิ. ๓๕/๔๓๐/๓๔๐.

หมายถึง ความเพียรชอบ ความเพียรใหญ่ โดยปฏิบัติการใน ๔ หน้าที คือ สัจวรปธาน ได้แก่ เพียรระวังหรือเพียรปิดกัน คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ปหานปธาน ได้แก่ เพียรละ หรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวนापธาน ได้แก่ เพียรเจริญ หรือ เพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นและอนุรักษนาปธาน ได้แก่ เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไปบูรณ^{๑๔}

ดังนั้น องค์ธรรมของสัมมัปปธานทั้ง ๔ นี้ ได้แก่ วิริยเจตสิก ตามสัมปโยคณัย วิริยเจตสิก ประกอบด้วยจิตได้ ๗๓ หรือ ๑๐๕ ดวง (เวณอวิริยจิต ๑๖) แต่วิริยเจตสิกที่เป็นสัมมัปปธานได้เฉพาะที่ประกอบด้วยกุศลญาณสัมปยุตตจิต ๑๗ เท่านั้น คือ มหากุศลญาณ สัมปยุตตจิต ๔ , มหัคคตกุศล 9 , มัคคจิต ๔...องค์ธรรมนั้นมีจุดมุ่งหมายก็คือ การบรรลुरुธรรม คือ การใช้ความเพียรทั้งสี่วาระนี้ คือ การปฏิบัติการแห่งส่วนหนึ่งสังขารชั้นที่เรียกว่า วิริยะ การนำความเพียรมากันไม่ให้ความโกรธ ความโลภ และ ความหลงเกิดขึ้นนี้ คือ สัจวรปธาน การนำความเพียรนี้มาละความโกรธ และความหลงนี้ คือ ปหานปธาน การนำความเพียรนี้มาทำสมาธิให้เกิดขึ้นนี้ คือ ภาวนापธานและการนำความเพียรนี้มารักษาสัมมาสมาธิที่เกิดขึ้นแล้วให้สมาธิตั้งมั่นและเจริญต่อไปนี้เป็นอนุรักษนาปธานเป็นหลักปฏิบัติเพื่อบรรลुरुธรรม เป็นต้น^{๑๕}

บทสรุป

สัมมัปปธาน ๔ คือ ความเพียรชอบ ความพยายามชอบ และ การตั้งใจแน่วแน่ในการปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงธรรมะอันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อผู้ปฏิบัติทุกคนเข้าถึงจะทำให้จิตเบิกบาน สดใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส ชีวิตดั่งดงาม ซึ่งมีหลักการปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่ สัจวรปธาน เพียรระวังบาปที่จะเกิดขึ้น ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวนापธาน เพียรบำเพ็ญกุศลให้เกิดขึ้น และ อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ถ้ามนุษย์ที่อาศัยในสังคมโลกปัจจุบัน ปฏิบัติตามหลักสัมมัปปธาน เชื่อว่า การกระทำผิดศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม กฎหมายบ้านเมือง ตลอดจนกติกาสังคมที่กำหนดขึ้นโดยมนุษย์เองก็จะไม่เกิดขึ้นโดยสิ้นเชิง เช่นเดียวกันกับเหตุการณ์บ้านในประเทศไทย ช่วงเดือนพฤศจิกายน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ “เกิดการชุมนุมของประชาชนขับไล่รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเป็นนายกรัฐมนตรี” ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า “กระทำผิดรัฐธรรมนูญหลายประการ เช่น เสนอกฎหมายนิรโทษกรรม ทุจริตเชิงนโยบาย เอื้อประโยชน์กลุ่มครอบครัวและเครือญาติ เป็นต้น”^{๑๖}

อย่างไรก็ตาม การกระทำผิดของรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเป็นจริงหรือไม่ ไม่มีใครตอบได้ แต่ประชาชนชุมนุมประท้วงขับไล่ไปแล้ว นั้นอาจจะแสดงให้เห็นเบื้องต้นแล้วว่า การกระทำความเพียรที่ไม่ชอบ

๑๔ อภิ.สง. ๓๔/๑๓๗๗/๓๔๒ , วิสุทธิ.(ไทย) ๘๒๐/๑๑๐๙.

๑๕ นันทพล โรจนโกศล , การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชั้น ๕ กับการบรรลुरुธรรมในเลวราท,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย – มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๘),หน้า ๑๖๓.

๑๖ สารานุกรมเสรีพีดีเคีเดีย, www. <http://www.thai.com/goverment-stream๒.php> , ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

ด้วยกฎหมายหรือศีลธรรมก็จะนำมาซึ่งความเดือนร้อนต่อตนเองและสังคม ชุมชนอย่างที่ปรากฏให้เห็นแล้ว
นั้น

ดังนั้น “...ในทางตรงกันข้ามถ้ารัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรได้กระทำความเพียรในการ
ทำหน้าที่และภาระงานที่ชอบด้วยกฎหมายและถูกต้องศีลธรรม เหตุการณ์เลวร้ายต่อต้านจากประชาชนก็
ไม่เกิดขึ้น...” ตามหลักสัมมปธานอันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงใช้บำเพ็ญเพียร
เพื่อการบรรลุธรรมและพระองค์ก็ได้อบรมสั่งสอนพุทธสาวกและพุทธสาวิกาให้มั่นปฏิบัติด้วยจิตอันตั้งมั่นใน
สัมมปธานอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้พุทธสาวกและพุทธสาวิกาเข้าถึงธรรมะและนำไปสู่การบรรลุธรรม ถ้ากล่าว
เป็นภาษาชาวบ้านในปัจจุบัน คือว่า ประสบความสำเร็จในชีวิต หรือ การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จทุก
ประการ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๒. หนังสือ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. นวโกวาท. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

นันทพล โรจนโกศล. การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชั้น ๕ กับการบรรลุธรรมในเถรวาท.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

สินชัย วงษ์จำนง. การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

พระคันธสารากิจวัรงค์. โปธียปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุญศิริการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑.